

Черкасов А.В.

УДК 165.298

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. При визначенні підходів до розробки принципів взаємодії регіону і регіональних органів управління важливе місце займають стан соціально-економічного потенціалу регіону; його фінансове становище; значущість для економіки країни; наявність об'єктів соціальної інфраструктури на балансі регіону; рівень соціальної захищеності працівників; стан питань безпеки праці і охорони довкілля і багато інших питань, які є невід'ємною частиною соціально-економічного механізму функціонування економіки конкретного регіону. Перелік соціальних проблем, а головне, можливостей по їх вирішенню в кожному регіоні різний – в цьому причина необхідності диференційованих відносин регіону і територіальних органів управління і обліку цих відносин в процесі планування. В умовах розвитку ринкової економіки і становлення матеріальної бази соціальної держави, актуальним є питання наукового обґрунтування підходів до формування соціальних стратегій регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти формування соціальних стратегій регіонів розглядалися в роботах О.Є. Купцової [1], В.В. Комаричиної [2], В.В. Томаха [3], Т.В. Боярчук [4], Н.В. Романової [5] та ін. Авторами розглядалися питання управління якістю трудового життя населення [3; 4; 5], його соціально-економічної захищеності [4], підтримки сприятливої екологічної обстановки [1], розробки соціально-економічних програм [2] та ін. Розвитку потребують наукові положення відносно формування систематизованих стратегій соціального розвитку на рівні окремих регіонів, як самостійних адміністративно і територіально відокремлених соціально-економічних систем.

Метою статті є наведення результатів дослідження процесу формування системи соціальних стратегій регіону.

Виклад основного матеріалу. Стан соціального розвитку є одним з найважливіших питань для регіону, оскільки від нього залежать стимулювання і мотивація праці, а отже, і ефективність використання трудових ресурсів, одного з найбільш значущих чинників потенціалу розвитку регіону. Таким чином, при врегулюванні взаємин по питаннях стану соціального розвитку, найбільш зацікавленими є три групи суб'єктів: регіон, а точніше – його працівники; органи територіального (регіонального) управління і профспілки або їх об'єднання.

Іншим найважливішим елементом соціального планування є взаємовідношення регіону з професійними союзами і їх об'єднаннями:

- форма, система і розмір оплати праці, грошові винагороди, виплати, компенсації, доплати;
- механізм регулювання оплати праці виходячи із зростання цін, рівня інфляції, виконання показників, визначених колективним договором;
- зайнятість, перенавчання, умови вивільнення працівників;
- тривалість робочого часу і часу відпочинку, відпусток;
- поліпшення умов і охорони праці працівників, у тому числі жінок і молоді (підлітків);
- дотримання інтересів працівників при приватизації підприємства, відомчого житла;
- екологічна безпека і охорона здоров'я працівників та ін. [2]

У наукових працях відсутнє однозначне розуміння змісту соціальних стратегій. Дослідники співвідносять соціальну сферу діяльності регіону лише з галуззю кадрової роботи, виокремлюючи наступні напрями:

- підбір кадрів, найм персоналу і його звільнення, професійну орієнтацію, оцінку кадрів і т.п.;
- навчання кадрів (підготовка і перепідготовка, підвищення кваліфікації тощо);
- розстановка кадрів (робота з резервом на висунення, атестація кадрів, переміщення і ротація кадрів і т.п.);
- використання кадрів (сфера праці, системи матеріального і морального стимулювання, соціально-психологічний клімат в колективі тощо) [3; 4].

Дещо іншої думки дотримуються Н.В. Романова та В.В. Комаричина, які вважають, що питання соціального розвитку – складова частина комплексної стратегії регіону, які вирішуються при розробці субстратегії соціально-економічного розвитку країни, що включає перш за все:

- цілі, передбачувані умови і основні напрями довгострокової соціальної політики, професійна і кваліфікаційна структура;
- організаційне, соціально-економічне і ресурсне забезпечення необхідного рівня соціальної стабільності;
- зміст і способи вдосконалення ринку праці [2; 5].

Аналогічний підхід використовує О.Є. Купцова, яка включає у зміст управління соціальним розвитком регіону наступні позиції:

- умови, охорона і безпека праці;
- матеріальна винагорода трудящих;
- соціальний захист населення;
- соціальна інфраструктура регіону [1].

На наш погляд, структура компонентів соціальної стратегії розвитку регіону має включати наступні елементи (рис. 1.).

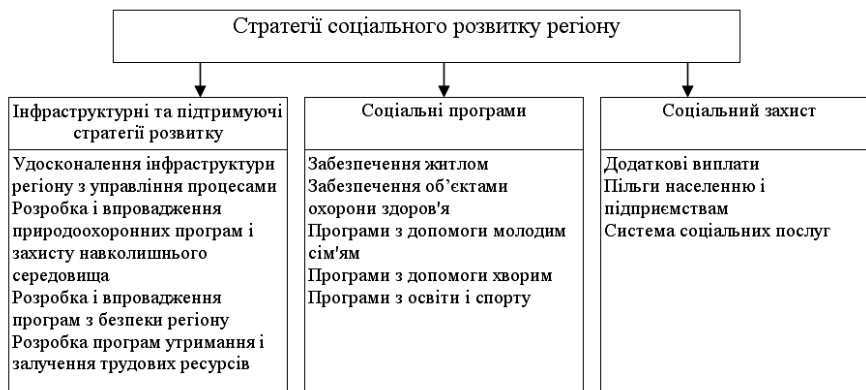

Рис. 1. Зміст стратегій соціального розвитку регіону.

Базова соціальна стратегія, сутність якої полягає в реалізації комплексного розвитку соціальної сфери регіону, включає наступні складові:

- вдосконалення соціальної та виробничої структури потенціалу регіону;
- покращення умов і охорони праці, зміцнення здоров'я трудящих
- покращення житлово-побутових і соціально-культурних умов населення.

Вдосконалення соціальної та виробничої структури потенціалу регіону передбачає: аналіз соціально-виробничої структури трудящих; розробку основних напрямів дій в галузі соціальної діяльності з врахуванням цілей і планованих результатів інших функціональних стратегій; визначення конкретних завдань роботи з групами населення: жінки, молодь, службовці і т.д. Покращення умов і охорони праці, зміцнення трудящих (у розробці даного розділу базової концепції великий вплив має специфіка регіону, яка визначає умови праці на базових виробництвах, наявність професійного травматизму і професійних захворювань). Соціальні програми необхідні для вирішення найбільш пріоритетних завдань соціального розвитку регіону.

Соціальна захищеність, або соціальний пакет, використовується в практиці ряду компаній і виконує функцію соціального стабілізатора в умовах соціальних загроз, що витікають із зовнішнього середовища. В умовах ліберальної економіки, зростання цін і інфляційних процесів, соціальна захищеність населення регіону набуває істотного значення. Регіон може встановлювати додаткові компенсації працюючим, пенсіонерам, жінкам-матерям; зменшувати вартість товарів і послуг, що реалізуються в межах соціальної інфраструктури регіону. У сучасних умовах важливим стає забезпечення працівників соціальними продуктами і товарами.

Зазвичай, соціальна захищеність передбачає: додаткові виплати; пенсії; пільги; товари; систему соціальних послуг. Виокремлення соціальної стратегії як самостійної функціональної стратегії є необхідністю, обумовленою реаліями сьогодення. В даний час, центральні органи управління не можуть надати громадянам необхідний набір умов, ресурсів, товарів і послуг, що забезпечують їх нормальну життєдіяльність. У даних умовах регіон вимушений приділяти більше уваги вирішенню соціальних питань, компенсуючи недоробки в цій області з боку держави.

Специфіка функціонування сучасних регіонів України в тому, що вони здійснюють свою діяльність в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки, тому соціальна стратегія набуває ролі однієї з основних стратегій, завдання якої – виявлення і задоволення потреб і очікувань зацікавлених в діяльності регіонів груп людей: трудових ресурсів, підприємств, а також представників різних соціальних груп: профспілок, громадських об'єднань.

З цієї точки зору доцільно, по-перше, проводити не лише аналіз стану соціального розвитку регіону, але і моніторинг дії зовнішніх соціальних чинників; по-друге, враховуючи зарубіжний досвід з участі підприємств у вирішенні соціальних проблем суспільства, залежно від розмірів прибутковості підприємств, слід виявити рівні соціальних стратегій, які можуть і мають бути вирішені регіоном і підприємствами, в першу чергу, під тиском законодавчих актів. Таким чином, соціальні стратегії тісно переплітаються з системою соціального партнерства – вони можуть служити взаємодоповнюючими інструментами, особливо при визначенні стану соціальних параметрів регіону і формуванні моделей по їх покращенню.

У цілому комплексі соціальних завдань регіону, що вирішуються в межах стратегічного планування, особливу значущість представляють дві групи завдань:

1. Соціальні завдання, які повинні вирішуватися безпосередньо в регіоні на користь трудового потенціалу. Це покращення умов праці, відпочинку, охорони здоров'я, екологічної безпеки.

2. Соціальні завдання, що характеризують рівень стійкого розвитку об'єктів соціальної інфраструктури. Це забезпеченість трудових ресурсів облаштованим житлом, наявність дитячих дошкільних установ, оздоровчих і медичних установ для працівників і членів їх сімей, наявність освітніх установ та ін. (рис. 2).

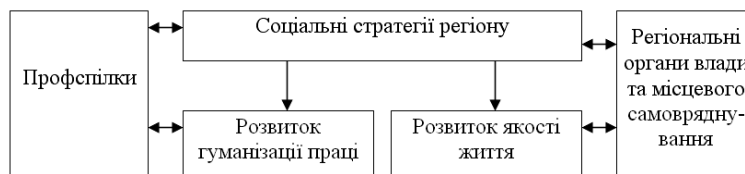

Рис. 2. Групи, зацікавлені в реалізації соціальних стратегій регіону.

Соціальні аспекти життєдіяльності регіону, що пов'язані з питаннями його соціального розвитку, є особливо важливими. Параметри даного блоку соціальних стратегій повинні постійно знаходитися під контролем громади, профспілок і власників підприємств, бути надбанням гласності. Як показують події останніх років, ігнорування або недостатня увага до соціальних показників даного блоку може привести до небажаних соціальних явищ, що впливають на економічні і політичні наслідки для регіону і країни. Безумовно, головним суб'єктом є трудові ресурси, громада, яка співставляє умови своєї життєдіяльності з аналогічними умовами інших регіонів, країн. Отже, об'єктивна інформація, що характеризує рівень соціального розвитку регіону, має бути надана порівняно з аналогічними об'єктами.

Друга група соціальних завдань може сприяти підвищенню мотивації працівників до покращення соціально-економічних показників виробничо-господарської діяльності і виконання економічної стратегії регіону.

Вцілому, соціальна стратегія регіону є цілісною системою субстратегій, спрямованих на вирішення всього комплексу його завдань (рис. 3).

Рис. 3. Система соціальних стратегій регіону.

Пропонована систематизація соціальних стратегій показує, що поряд із стратегіями, що реалізуються на користь регіону, можуть розроблятися стратегії, що стосуються соціальних співтовариств і груп, які знаходяться в зовнішньому середовищі. Можуть бути вироблені спеціальні субстратегії, що враховують конкретні особливості цих груп. Процедура групового формування соціальної стратегії повинна передбачати участь в процесі колективів підприємств і сприяти їх виходу на новий рівень внутрішньої збалансованості і формування сприятливої позиції в ринковому середовищі.

Висновок. Безумовно, реалізація соціальних стратегій вимагає значних витрат часу і ресурсів, віддача від яких може виявитися не відразу. В цьому випадку вагомим аргументом на користь розробки і реалізації соціальних стратегій може стати визначення їх значущості в підвищенні ефективності виробництва та функціонування соціальних інститутів.

Джерела та література:

1. Купцова О. Є. Природно-екологічні чинники як група зовнішніх умов стану здоров'я населення / О. Є. Купцова // Вісник Технол. ун-ту Поділля. Серія 2 (економіка). – Хмельницький : ТУП, 1999. – № 3. – С. 140-142.
2. Комаричина В. В. Принципи впровадження програм якості трудового життя / В. В. Комаричина // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Т. 2, вип. 212. – С. 347-356.
3. Томах В. В. Розроблення цільової комплексної програми з підвищення якості трудового життя / В. В. Томах // Економічні науки : зб. наук. праць. – Черкаси : ЧДТУ, 2008. – № 19. – С. 225-231.
4. Боярчук Т. В. Оцінка соціально-економічної захищеності, рівня і якості життя населення Хмельниччини / Т. В. Боярчук // Регіональна економіка. – Львів, 2006. – № 1. – С. 84-90.
5. Романова Н. В. Якість трудового життя в контексті стратегії сталого економічного розвитку / Н. В. Романова // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Социально-трудовые отношения в современных экономических условиях : сб. науч. Трудов / НАН Украины; ИЭП. – Донецк, 2003. – Т. 1. – С. 306-312.